

İzmir yerel yönetim modeli

Siyasal iktidarın hiç beklemeden gündemine aldığı öncelikli siyasi hedefi, İzmir'in ele geçirilmesi idi. Siyaseten ele geçirmeyi, kuşkusuz ekonomik olarak ele geçirme de izleyecekti. İktidarın değişmez başı, henüz 2004 yerel seçimlerinde, "İzmir'i alamazsak kendimi bu seçimleri kazanmış saymam" gibi aşırı iddialı bir konumlanmayı seçmişti. İddia ve meydan okuma Türkiye'deki siyasal İslamcı hareketin mayasında var denilebilir. Gerçekten de merkezi ve yerel iktidar alanlarını büyük bir hızla ele geçirmesinde bu tavrın önemli payı olduğu inkar edilemez; özellikle de karşısındakilerin iddiasının alan savunmasından öteye geçemediği bir ortamda.

2004 yerel seçimlerinde ülke çapındaki başarısı İzmir'de bir hezimete dönüşmüş olmasına rağmen İzmir'i alma iddiası, izleyen genel ve yerel seçimlerde de sürdürüldü. 2007 genel seçimlerinde AKP ciddi bir oy ve milletvekili artışı sağlayınca 2009 yerel seçimleri için de tekrar umutlanmıştı; ancak CHP ile aradaki fark kapanmak yerine açıldı. 2011 genel seçimleri arifesinde bu defa Hükümetin orkestra şefliğinde FETO'cu güçler sahaya sürülüp, polisi, savcısı, yargıcıyla büyük bir kumpas kurulup bir itibarsızlaştırma operasyonu başlatıldı. Sonuç gene hüsrana oldu, bu saldırı ters tepti. 2014 yerel seçimlerinde bu defa sahaya sürülen, kendisi gönülsüz olsa da, "geleceğin başbakanı, yatırımcı bakanı" olarak pazarlanan Binali Yıldırım'dan başkası değildi. Aradaki fark kapanmadı. Başkan Aziz Kocaoğlu'nun CHP oylarının gene birkaç puan üzerinde destek alarak üçüncü dönemini başlatması engellenemedi. 2015 genel seçimlerinde yelkenler artık indirilmişti; nitekim "iki turlu" genel seçimlerde, hem Haziran'da hem de Kasım'da, AKP İzmir'de en kötü performansını sergiledi.

Peki İzmir siyasal İslamcılar açısından niçin bu kadar önemliydi? Öncelikle, birbirini tamamlayan iki nedenle: Birincisi ve genel olanı, bir otoriter İslamcı rejim inşasının, ülke sathının hiçbir bölümünü gözden çıkarmaya, kendi ideolojik kuşatmasında gedikler açılmasına müsamaha göstermeye tahammülü olamaz. Bunun, kendi iddiasında büyük bir zayıflık olarak algılanacağını hisseder. İkincisi ve özel olanı ise, iktidarın ideolojik hegemonyasının kurulmasında İzmir simgesel önemdedir. "Gavur" İzmir dedikleri kentin fethedilmesi, diğer direnç noktalarının da düşmesini hızlandıracaktı. İktidar partisi bütün zorlamalarına rağmen bunu başaramamıştır. Başaramaması, tam da korktuğu gibi, kendisine karşı direnç hatlarının pekişmesine götürmüştür. İktidar karşıtı blok, yüzde 50'lik bir direnç hattını koruyabilmiştir. İzmir bu bakımdan, Türkiye'de İslamo-faşist bir rejimin yerleştirilmesi projesinin en önemli ayakbağı olurken, bir başka açıdan da bu projeye karşı direnişin de moral koçbaşı olmuştur.

Bunlara, bu iki nedenden biraz ayrı bir yerde duran, ama aslında mevcut iktidarın meşrebinin ayrılmaz parçası da olan, İzmir'in ekonomik rantlarına el koymak veya İstanbul'da olduğu gibi kentsel rantların üretimi ve dağıtımını doğrudan merkezi yönetimin denetiminde götürmek hayalini de eklemek gerekir. Üç büyük metropol içinde İzmir Büyükşehir Belediyesi (İBB), iktidarın ve sermayenin rant saldırısına karşı şimdiye kadar en iyi korunabilmiş/direnebilmiş kent olarak buna geçit vermemiştir. İktidarın İzmir'e ve İBB Başkanına olan nefretinin büyümesinin önemli bir nedeni de budur. Ama bu nefretin ve gayri-etik siyaset yapma biçiminin bir sonucu olarak İzmir'i merkezi yatırımlardan mahrum bırakmaya, İBB'nin ürettiği projelere gereken bakanlık izinlerini yıllarca süründürmeye, İBB'nin bulduğu çok uygun koşullu dış kredilere onay vermeyip önünü kapamaya çalıştıkça, böylece sadece İzmir'e değil ülke ekonomisine de zarar vermeye devam ettikçe, İzmirli seçmen de hem bunların hem eğitime/yaşam tarzına müdahalelerin bedelini iktidara ödetmeye devam etmektedir.

İBB, üç dönemdir gerçekleştirdiği başarılı uygulamalar nedeniyle, yurtiçinde ve dışında büyük bir ilgi odağına dönüşmekte gecikmedi. AKP'li belediyeler olsun merkezi iktidar olsun İzmir'in bazı projelerini kopyalamaya veya (süt projesinde olduğu gibi) elinden almaya çalıştılar. Kuşkusuz iyiniyetli olarak İzmir'i örnek almaya çalışan belediyeler hep daha fazla oldu. İBB, yabancı ülke kentlerinin belediyelerinin inceleme nesnesi olmaya, uluslararası kuruluşlardan sıkça aldığı ödüllerle anılmaya, kredi derecelendirme kuruluşlarının Türkiye ülke notunun çok üzerinde bir ulusal ölçek notu olan AA'ya değer görülmeye başladıkça, acaba belediyecilikte bir "İzmir Modeli" mi oluşuyor sorusu da haliyle sorulmaya başlandı.

İşte bu soru etrafında bir araya gelen bilim insanları, yerel yönetim araştırmacıları ile İBB'nin değerli bürokratları iki yıldır bir "İzmir Modeli Projesi"ni ete kemiğe büründürmeye çalışıyorlar. Prof. Dr. İlhan Tekeli'nin başkanlığında yürütülen bu geniş kapsamlı proje gene geniş bir bilim/araştırma heyetini de harekete geçirme becerisini şimdiye kadar göstermiş bulunuyor. Benim de gönüllü tartışmacı olarak zamanım elverdikçe çalıştaylarına ve tartışmalarına katıldığım, sunumlar etrafında görüş ve eleştirilerimi dile getirdiğim bu İzmir'i "modelleştirme" projesinin temel çıktılarının önümüzdeki ilkbaharın sonlarına yetişmesi beklenmektedir.

Şimdi burada ele aldığımız konu bakımından bizi en çok ilgilendirebilecek olan bir çalıştay sunumunun, Prof. Dr. Oğuz Esen'in "Mali Yönetim Stratejisi ve Performansı" başlıklı çok ayrıntılı çalışmasının bazı verilerini kullanarak devam edelim.

İBB'nin 2004-2016 döneminde en başarılı yönü, yatırımcı belediyeçilik olmuştur. Devraldığı bozuk mali dengenin yatırımları olumsuz etkileyen sonuçlarını bir dizi mali reforma giderek ve borç yükünü azaltarak çözmüş, merkezi yönetimle sorunları yeni bir mali strateji belirleyerek aşmış (Esen:53-55) ve sonuçta gerek toplam yatırımlar, gerek kişi başına düşen yatırımlar, gerekse toplam harcamalar içinde yatırımların payı bakımlarından sürekli kendisiyle yarışan bir çizgide ilerlemiştir. Bunun çok önemli bir göstergesi de, İBB'nin, belediyenin iktisadi işletmelerinin yatırımları da dahil edildiğinde, söz konusu dönem boyunca İzmir'e yaptığı yatırım toplamının merkezi iktidarın toplam yatırımlarını aşıyor olmasıdır. Bu dönemde İBB toplam 11.9 milyar TL'lik yatırım gerçekleştirirken, merkezi iktidarın yatırım toplamı 9,9 milyarda kalmaktadır. (Esen:50-51). Aslında Ankara BB ile bu bakımdan bir karşılaştırma yapılsaydı, merkezi iktidarın İzmir'e karşı nasıl kasıtlı bir dışlama içine girdiği daha iyi anlaşılırdı.

İBB tarafından yapılan yatırımların büyük bölümüyle altyapı yatırımları olduğu ve bunların içinde 4,1 milyar TL ile ulaştırma yatırımlarının başı çektiği (toplu taşıma sistemlerinde İZBAN, metro ve tramvay olarak raylı sistemin öne çıkarılması, otobüs filosunun tamamen yenilenmesi, deniz ulaşımının modernize edilmesi ve güçlendirilmesi), artık günde 1.6 milyon kişinin kent ve il-içi ulaşımının toplu taşıma sistemiyle gerçekleştirilmesi, "otobüs-metro-vapur arasında entegrasyonu tam olarak sağlayan dünyadaki ilk metropollerden biri" (Esen: 80) durumuna gelmesi, İzmir BB'nin artı hanesine yazılması gerekenlerdendir.

Büyüklik bakımından ulaştırmayı izleyen yatırım kalemi, 3,1 milyar TL ile yol yapımıdır. Ama burada önemli ölçüde İBB'ne özgü olan uygulama, ova yollarının yapımı, tarlalar arası üretim yollarının yapımı ve asfaltlanması gibi doğrudan tarımsal üretimi ilgilendiren yatırımlara verilen önceliktir. Üstelik bu konudaki yatırımların, henüz BB sınırlarının il sınırları ölçeğine genişletilmesi beklenmeden yani 2009-2014 döneminde de büyük bir hızla sürdürülmüş olmasıdır.

İBB'ni Türkiye çapında öne çıkaran bir başka yatırım önceliği, içmesuyu ve atıksu yatırımlarının yoğunluğudur. Bir kere içmesuyu temini bakımından İBB kadar merkezi iktidarca kaderine terkedilmiş bir başka BB örneği bulmak zordur; burada DSİ'nin oynaması gereken rol dahi çoğunlukla İBB'nin sırtına yüklenmiştir. Ama İBB'ni asıl öne çıkaran uygulaması, biyolojik arıtma bakımından Türkiye'de yaklaşılmaması zor bir orana yükselmiş olmasıdır. Gelişmiş biyolojik arıtmayla arıtılan suyun toplam içindeki payı İzmir'de yüzde 95'e ulaşmışken, İstanbul'da yüzde 34 ve Ankara'da sadece yüzde 10'dur(Esen: 88). İBB, biyolojik arıtma kapasitesi bakımından İstanbul ve Ankara BB toplamından fazlasına sahip durumdadır.

Son olarak değinmek istediğimiz konu, İBB'nin tarımsal kalkınma stratejisi bakımından da Türkiye'de hem yerel yönetimlere hem de bilhassa merkezi yönetime örnek olacak çalışmalar

gerçekleştiriyor oluşudur. Kooperatifçiliğin geliştirilmesi ve üreticilere doğrudan destekler sağlanması, Ziraat Odaları ile bir makina parkı oluşturulması, genel bir stratejinin geliştirilmesi için İBB içinde kurumsal bir yapının tesisi ve üniversiteler, Ziraat Odaları, Ziraat Mühendisleri Odası gibi ilgili kurum ve meslek örgütleriyle İBB'nin kurduğu İzmir Tarım Grubu etrafında sürekli temaslar sağlanması ve eylem planlarının harekete geçirilmesi, burada sayılabilecek başlıklardır (Esen: 92-96). Bunlardan en fazla öne çıkanı ve yüksek lisans tezlerinin konusu olmaya başlayanı ise kooperatifçiliğin geliştirilmesi ve kooperatif-tüketici kısa yolunun kurulması bakımından gerçekleştirilenlerdir.

İBB Başkanının oy oranının İzmir'in kırsal yörelerinde patlama yapmasının özel nedenlerinden biri ova/tarla yollarının yapımı ise bir diğeri de kooperatifçiliğin desteklenmesi olmuştur.

Bize göre İBB, Aziz Kocaoğlu dönemindeki uygulamalarıyla, Türkiye çapında bir büyükşehir belediyesi modeli olmayı en fazla hakeden yerel yönetim birimi konumuna yükselmiştir.

haber.sol.org.tr/yazarlar/oguz-oyan/izmir-yerel-yonetim-modeli-221511